

УДК 351.74:37.018.46:355.1-057.36
DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2026-2-18-13>

Шостак Ігор Олександрович,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кривий Ріг)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0373-0768>

Мердов Станіслав Павлович,

старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кривий Ріг)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8816-5384>

Крамаренко Аліна Павлівна,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кривий Ріг)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2845-2225>

ПРОФЕСІЙНЕ НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ-ВЕТЕРАНІВ ІЗ НАБУТИМИ ОБМЕЖЕННЯМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ: ВІД ЗАКОНОДАВЧОЇ ГАРАНТІЇ ДО ФУНКЦІОНАЛЬНО-ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ

У статті досліджено нормативно-правові проблеми професійного навчання поліцейських-ветеранів із набутими внаслідок захисту України обмеженнями функціонування. Виявлено неузгодженість між законодавчим звільненням таких осіб від перевірки фізичної підготовки під час вступу на службу та загальними вимогами відомчих актів. На основі зарубіжного досвіду обґрунтовано функціонально-диференційовану модель підготовки, що передбачає індивідуальне оцінювання, розумне пристосування й альтернативний контроль.

Ключові слова: Національна поліція України, ветерани, професійне навчання поліцейських, професійна реінтеграція, фізична підготовка, обмеження функціонування, розумне пристосування, функціонально-диференційована модель, індивідуальне оцінювання.

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила докорінну зміну суспільних відносин у сфері оборони, безпеки, соціального захисту та зайнятості. Одним із найбільш складних довгострокових завдань держави

стає повернення до активного професійного і суспільного життя громадян, які брали безпосередню участь у захисті України. Значна частина таких осіб, серед яких громадяни України, які проходили службу в органах внутрішніх справ, поліції, органах і підрозділах цивіль-

ного захисту, Державній прикордонній службі України, Збройних Силах України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України, має унікальний управлінський, оперативний, комунікаційний, аналітичний і безпековий досвід, водночас унаслідок захворювань, поранень, контузій, травм або каліцтв може мати стійкі чи тимчасові обмеження функціонування. За цих умов державна політика не може обмежуватися призначенням виплат, пільг або компенсацій. Її сучасним змістом має бути створення реальних можливостей для професійного продовження, самореалізації та використання набутого досвіду в інтересах держави і суспільства. Саме тому, реінтеграція ветеранів обґрунтовано розглядається у правовій науці як стратегічна мета державної ветеранської політики, що потребує поєднання соціальних, освітніх, реабілітаційних, організаційних і правових механізмів [1, с. 109].

У цьому контексті доповнення Закону України «Про Національну поліцію» нормою, згідно з якою громадяни України, які проходили службу в органах внутрішніх справ, поліції, органах і підрозділах цивільного захисту, Державній прикордонній службі України, Збройних Силах України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України, та отримали захворювання, поранення, контузію, травму або каліцтво (далі – ветерани) під час здійснення заходів із захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, пов'язаних із безпосередньою участю в антитерористичній операції, забезпеченням її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпечення їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, а також участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України, звільняються від проходження перевірки рівня фізичної підготовки, за умови виявлення такими громадянами України бажання вступити на службу в поліцію на посади, перелік яких визначає Міністерство внутрішніх справ України, слід оцінювати виключно позитивно [2]. Ця новела є проявом послідовної, соціально відповідальної державної політики, спрямованої на визнання заслуг ветеранів і практичне усунення однієї з ключових перешкод їхнього працевлаштування в системі правоохоронних органів – уніфікованого медико-фізичного цензу, який до внесення змін автоматично унеможливував службу в поліції для значної частини осіб, що мають об'єктивні, документально підтверджені обмеження здоров'я, спричинені захистом держави. Держава тим самим визнала: досвід, компетентність і мотивація ветерана не повинні знецінюватися виключно через фізичні наслідки поранення, а мають перебувати в основі нової моделі кадрового забезпечення поліції, орієнтованої на компетентнісний, а не суто фізичний критерій придатності. Такий підхід узгоджується із загальносвітовою тенденцією залучення досвіду ветеранів до правоохоронної діяльності, яка визнається однією з найбільш ефективних форм їхньої професійної реінтеграції, а також є практичним, а не декларативним виявом виконання державою свого обов'язку перед особами, які постраждали під час захисту країни.

Разом із тим нормативне закріплення права на вступ до поліції є лише першим етапом його реалізації. Після

призначення особа набуває статусу поліцейського і підпадає під загальну систему професійного навчання. Відповідно до статті 72 Закону України «Про Національну поліцію» професійне навчання поліцейських охоплює спеціальну професійну підготовку, підготовку у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, післядипломну освіту та службову підготовку [3]. Кожен із цих складників може містити заняття, практичні тренування, контрольні заходи або нормативи, пов'язані з фізичним навантаженням, тактикою самозахисту, застосуванням поліцейських заходів примусу, пересуванням у спорядженні, діями в умовах ризику. В свою чергу, відповідні відомчі нормативно-правові акти, якими визначено порядок організації системи професійного навчання поліцейських, – не зазнали жодних змін, коrespondуючих із наданою пільгою. Унаслідок цього виникає ситуація, за якої особу приймають на службу саме на підставі визнання державою її права не проходити перевірку фізичної підготовки через об'єктивні обмеження здоров'я, а невдовзі після зарахування на ту саму особу, без жодних правових застережень, покладається обов'язок складати нормативи фізичної підготовки в межах професійного навчання поліцейських. Це не просто юридико-технічна незручність, а системна суперечність, здатна нівелювати соціальний ефект самої новели, покласти на ветерана ризик дисциплінарної відповідальності за невиконання нормативів або й унеможливити подальше проходження ним служби, попри те що саме держава визнала його право на неї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика правового статусу ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту та професійної реінтеграції неодноразово ставала предметом наукового аналізу у працях вітчизняних дослідників адміністративного права та права соціального забезпечення, які розглядали загальні механізми пільгового працевлаштування ветеранів, квотування робочих місць і державної підтримки перехідного періоду адаптації до цивільного життя. Так, наприклад, Д. А. Постна, аналізуючи механізми працевлаштування ветеранів війни, наголошує на необхідності комплексного поєднання правових, організаційних та інституційних засобів, а також координації діяльності державних органів, роботодавців і громадського сектору [4, с. 49–55]. Б. Г. Торохтій розглядає реінтеграцію ветеранів як стратегічну мету державної ветеранської політики та підкреслює, що її реалізація не може зводитися лише до соціальних виплат, а має охоплювати зайнятість, професійну адаптацію, освіту і створення умов для повноцінної участі ветеранів у суспільному житті [1, с. 108–112]. О. В. Тищенко та С. М. Черноус досліджують формування безбар'єрного простору у сфері праці, обґрунтовуючи значення соціальної моделі інвалідності й розумного пристосування для забезпечення рівних можливостей осіб із набутими обмеженнями функціонування [5, с. 450–458].

Водночас спеціального комплексного дослідження, присвяченого саме колізії між нормою про звільнення ветеранів з обмеженнями здоров'я від перевірки фізичної підготовки при вступі на службу та вимогами відомчих актів щодо фізичної підготовки в межах подальшого професійного навчання, а тим паче порівняльно-правового аналізу зарубіжного досвіду вирішення цієї проблеми, у вітчизняній науковій літературі не проводилося, що й зумовлює актуальність цієї статті.

Метою статті є з'ясування особливостей реалізації права ветеранів із набутих внаслідок захисту України обмеженнями функціонування на проходження служби

в Національній поліції України, виявлення неузгодженостей між новою редакцією статті 50 Закону України «Про Національну поліцію» та відомчими нормативно-правовими актами, які регулюють професійне навчання поліцейських, зокрема їх фізичну підготовку, а також формулювання пропозицій щодо усунення виявленої колізії на основі узагальнення позитивного зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Право на службу в Національній поліції України традиційно обумовлювалося сукупністю вимог, визначених статтею 50 Закону України «Про Національну поліцію», серед яких – успішне проходження медичного огляду, перевірки рівня фізичної підготовки, психофізіологічного обстеження та обстеження на предмет виявлення алкогольної, наркотичної чи токсичної залежності [3]. Порядком організації та критерії оцінювання фізичної підготовленості кандидатів визначаються Міністерством внутрішніх справ України і традиційно передбачають виконання певних нормативів, що історично слугувало інструментом відбору осіб, здатних виконувати функції, пов'язані з фізичним протистоянням правопорушникам, їх затриманням, переслідуванням та застосуванням заходів примусу. Для переважної більшості кандидатів такий підхід є виправданим і таким, що відповідає меті забезпечення функціональної готовності поліції. Однак для окремої категорії громадян – ветеранів, які отримали захворювання, поранення, контузію, травму або каліцтво безпосередньо в ході виконання завдань із захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, – застосування уніфікованого фізичного цензу без диференціації посад і без урахування набутого професійного досвіду фактично унеможливлювало реалізацію права на проходження служби в поліції, попри те що значна частина функцій поліцейського – аналітична, слідча, дозвільна, профілактична, консультаційна – не потребує граничних фізичних кондицій. Саме тому, наказом МВС України від 22 травня 2026 року № 474 було визначено Перелік посад поліцейських, при проведенні конкурсу на які громадяни України, що виявили бажання вступити на службу в поліції, звільняються від проходження перевірки рівня фізичної підготовки [6].

У цьому контексті доповнення статті 50 Закону України «Про Національну поліцію» положенням про звільнення визначених категорій громадян від проходження перевірки рівня фізичної підготовки під час вступу на службу в поліцію на посади, перелік яких визначає Міністерство внутрішніх справ України, заслуговує одностайно позитивної оцінки. Запроваджений захід засвідчує перехід від формально однакового ставлення до врахування фактичних життєвих обставин осіб, які захищали державу. Він є проявом дієвої політики підтримки та реінтеграції ветеранів, оскільки усуває бар'єр, який міг автоматично закривати доступ до служби особам, професійні знання, досвід, мотивація й морально-ділові якості яких відповідають потребам поліції, але виконання окремих стандартних фізичних вправ є неможливим або небезпечним з огляду на наслідки бойового поранення чи захворювання. Така законодавча новела водночас сприяє збереженню людського капіталу сектору безпеки і оборони, створює інституційні умови для передачі бойового та управлінського досвіду, підтримує відчуття професійної затребуваності ветеранів і демонструє суспільне визнання їхнього внеску в оборону України.

Позитивність нового підходу полягає також у тому, що він відходить від презумпції тотожності поліцейської служби виключно з постійною потребою у виконанні

однакового комплексу фізичних дій. Національна поліція є багатофункціональним центральним органом виконавчої влади, діяльність якого забезпечується не лише патрулюванням, затриманням правопорушників або участю у спеціальних операціях. У структурі поліції існують аналітичні, інформаційні, комунікаційні, кадрові, освітні, документального забезпечення, логістичні, наукові, правові та інші напрями, для яких вирішальними є інтелектуальні, організаційні й професійно-етичні компетентності. Отже, встановлення єдиного фізичного бар'єра для доступу до всіх без винятку посад не відповідало б принципам пропорційності та належного урядування. Законодавець фактично визнав можливість диференціації вимог залежно від змісту посади. Водночас це рішення не означає автоматичного скасування вимог до стану здоров'я, професійної придатності чи спроможності безпечно виконувати службові завдання. Воно створює правову передумову для переходу від абстрактного оцінювання фізичної підготовленості до оцінювання здатності виконувати істотні функції конкретної посади.

Отже, законодавче відкриття ветеранам доступу до окремих посад у поліції слід розглядати не як завершений результат, а лише як початкову складову їх професійної реінтеграції. Наступним необхідним кроком має стати нормативне врегулювання особливостей проходження ними професійного навчання поліцейських після набуття відповідного статусу.

Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України, затверджене наказом МВС України від 09 лютого 2016 року № 90, побудоване на загальній моделі тестування кандидатів за визначеними вправами і нормативами [7]. Зміст цього акта історично відповідав первинній редакції статті 50 Закону України «Про Національну поліцію», яка передбачала перевірку фізичної підготовленості як загальний елемент добору. На нашу думку, після законодавчої зміни виникає потреба не лише формально відтворити новий виняток у тексті наказу, а й урегулювати процедурні питання: перелік документів, що підтверджують належність кандидата до відповідної категорії; суб'єкта, уповноваженого приймати рішення про звільнення; спосіб фіксації такого рішення в матеріалах конкурсу; взаємодію поліцейської комісії, кадрового підрозділу та медичної комісії; механізм перевірки відповідності кандидата функціональним вимогам конкретної посади. Без цього законодавча гарантія може реалізовуватися неоднаково, що створює ризик різної адміністративної практики.

Ще складнішою є неузгодженість із Положенням про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затвердженим наказом МВС України від 26 січня 2016 року № 50. Службова підготовка визначена як система заходів, спрямованих на закріплення та оновлення знань, умінь і навичок поліцейського з урахуванням специфіки та профілю його службової діяльності. До її видів належать функціональна, загальнопрофільна, тактична, фізична та вогнева підготовка [8]. Уже саме формулювання про врахування специфіки і профілю служби створює нормативну основу для диференціації. Проте конкретні правила організації фізичної підготовки та підсумкової перевірки переважно зорієнтовані на уніфікований підхід і не встановлюють спеціальної процедури щодо поліцейських, прийнятих на підставі нового положення статті 50 Закону України «Про Національну поліцію». Не визначено, хто і на підставі яких критеріїв встановлює допустимий

обсяг навантаження, як замінюються окремі вправи, чи допускається альтернативна форма оцінювання, яким чином результат враховується під час підбиття підсумків службової підготовки.

Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції, затверджене наказом МВС України від 24 грудня 2015 року № 1625, регулює спеціалізацію, передпідготовку, підвищення кваліфікації та стажування [9]. Його також норми мають загальний характер і не містять системи розумного пристосування освітнього процесу для поліцейських із набутими обмеженнями функціонування. Прогалини можуть проявлятися під час практичних занять, навчальних зборів, тактико-ситуаційних вправ, оцінювання здатності діяти у змодельованих службових ситуаціях. Аналогічна проблема притаманна Положенню про організацію спеціальної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу, затверджене наказом МВС України від 16 лютого 2016 року № 105 [10]. Якщо ветеран раніше не проходив службу в Національній поліції та підлягає спеціальній професійній підготовці, його законне звільнення від вступного фізичного тесту може фактично втратити значення, коли навчальна програма і підсумковий контроль не передбачають адаптованих способів формування й перевірки компетентностей.

Таким чином, у правовому регулюванні утворилася не класична колізія, за якої дві норми встановлюють взаємовиключні правила, а функціональна неузгодженість законодавчого та підзаконного рівнів. Законодавство відкрило доступ до служби, однак відомчий механізм проходження служби і професійного навчання не був синхронізований із новою гарантією. Наслідком може стати одна з двох однаково небажаних крайнощів. Перша полягає у механічному застосуванні загальних нормативів, що здатне створити загрозу здоров'ю поліцейського, призвести до формального невиконання програми та поставити під сумнів можливість подальшого проходження служби. Друга крайність полягає у повному звільненні особи від фізичної й тактичної підготовки без визначення мінімальних функціонально необхідних компетентностей, що може створити ризики для особистої безпеки поліцейського, колег і громадян.

Вирішення проблеми потребує чіткого розмежування трьох правових явищ: звільнення від вступної перевірки фізичної підготовки; медичної придатності до служби на певній посаді; особливого порядку подальшої професійної підготовки. Перше є встановленою законом пільговою процедурною гарантією і усуває необхідність виконувати стандартний комплекс вступних вправ. Друге має визначати, чи може особа безпечно виконувати конкретні посадові функції з урахуванням її стану здоров'я, технічних засобів та можливих організаційних пристосувань. Третє повинно забезпечити набуття і підтримання всіх компетентностей, які об'єктивно потрібні для відповідної посади, але у спосіб, що не створює непропорційного навантаження та не нівелює право ветерана на службу. Змішування цих категорій породжує помилковий висновок, ніби звільнення від тесту означає або повну фізичну неспроможність, або повне звільнення від будь-якої підготовки.

Методологічною основою подальшого вдосконалення має стати правозахисна, а не суто медична модель сприйняття обмежень функціонування. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю визначає розумне пристосування як необхідні й підходящі модифікації та корективи, що не становлять непропорційного або не виправданого тягаря і здійснюються для забезпечення

реалізації прав нарівні з іншими [11]. Конвенційний підхід вимагає оцінювати не лише медичний діагноз, а взаємодію індивідуальних порушень із бар'єрами середовища. У сфері праці це означає обов'язок створювати умови для реалізації професійної здатності, коли основні функції можуть виконуватися за допомогою належних модифікацій. Вітчизняні дослідники слушно наголошують, що перехід від медичної до соціальної моделі інвалідності та запровадження розумного пристосування є необхідними умовами формування безбар'єрного ринку праці, особливо для осіб, які набули інвалідності внаслідок війни [5, с. 450].

Водночас застосування концепції розумного пристосування до поліцейської служби має враховувати її публічно-владну природу, особливі ризики та законодавчо визначені повноваження. Розумне пристосування не повинно підміняти професійну придатність або усувати ті вимоги, без яких виконання конкретної роботи стає небезпечним чи неможливим. Воно має змінювати спосіб організації навчання, праці або оцінювання, але не знижувати сутність істотної функції посади. Саме тому універсальна формула «звільнити від фізичної підготовки» є методологічно хибною. Натомість, ми переконані, що належною є формула «визначити функціонально необхідний зміст підготовки та забезпечити можливість його опанування з розумним пристосуванням». Такий підхід узгоджує інтереси ветерана, потреби поліції і вимоги публічної безпеки.

Корисним для України є досвід Великої Британії, де фізичне тестування поліції побудоване як «*job-related fitness test*», тобто перевірка, пов'язана з фактичними вимогами професійної діяльності. Основне призначення тесту полягає у підтвердженні мінімальної аеробної спроможності, необхідної для проходження навчання з особистої безпеки, а для спеціалізованих посад установлюються додаткові стандарти [12, с. 5]. Така конструкція демонструє принципову відмінність від абстрактної перевірки загальної спортивної підготовленості: норматив повинен мати доказовий зв'язок із конкретною службовою компетентністю. Британські рекомендації допускають альтернативні форми аеробного тестування, направлення до служби професійного здоров'я, індивідуальну підтримку, попереднє ознайомлення з тестом, наставництво і врахування безпеки особи [12, с. 5–8].

Не менш важливим є британський інститут «*limited duties та adjusted duties*». Методичні рекомендації щодо управління службою поліцейських з обмеженнями передбачають індивідуальний розгляд можливих пристосувань, співвіднесення їх із вимогами посади та операційною стійкістю поліцейського органу. Наголошується, що наявність інвалідності не завжди означає нездатність демонструвати повний набір компетентностей певної ролі, а визначення розумності пристосування залежить від обставин конкретного випадку [13, с. 3–4]. Практична цінність цього підходу полягає у відмові від бінарної моделі «повністю придатний – повністю непридатний». Між цими станами існує широкий спектр варіантів: тимчасово відновлювальні обов'язки, постійно скориговані обов'язки, переведення на іншу роль, адаптація окремих процедур та використання допоміжних засобів.

У системі College of Policing розвиваються також персональні угоди або «паспорти» пристосувань, у яких фіксуються потреби працівника та погоджені модифікації. Такий документ супроводжує особу під час зміни підрозділу або керівника і зменшує необхідність щоразу доводити ті самі обставини. Для української поліції по-

дібний механізм може бути трансформований у паспорт розумного пристосування поліцейського, який міститиме не діагноз, а функціонально значущі відомості: дозволені та заборонені види навантаження, необхідні технічні засоби, адаптовані способи участі у заняттях, умови робочого місця, періодичність перегляду рекомендацій. Доступ до медичної інформації при цьому повинен бути обмежений, а керівник і викладач мають отримувати лише відомості, необхідні для безпечної організації служби та навчання.

Американський підхід, сформований на основі Americans with Disabilities Act, спирається на категорію *qualified individual with a disability* – особи, яка відповідає кваліфікаційним вимогам і може виконувати істотні функції посади з розумним пристосуванням або без нього. Істотними визнаються фундаментальні, а не другорядні обов'язки посади [14]. Для добору до правоохоронних органів допускається оцінювання того, як кандидат виконуватиме конкретні функції, але медичні обстеження та питання повинні застосовуватися у законно визначеній послідовності, а вимоги мають бути пов'язані з роботою та службовою необхідністю [15]. Цей досвід підтверджує, що справедливий доступ до поліцейської професії не тотожний відмові від стандартів: стандарти мають бути об'єктивними, функціонально обґрунтованими та індивідуально застосованими.

Імплементация зарубіжного досвіду не повинна здійснюватися шляхом механічного копіювання. Українська модель поліції, правовий статус поліцейського, обсяг повноважень, умови воєнного стану та система відомчої освіти мають власну специфіку. Проте придатними для запозичення є базові принципи: зв'язок вимоги з істотними функціями посади; індивідуальна оцінка замість автоматичної заборони; перевага адаптації над виключенням; документування погоджених пристосувань; регулярний перегляд; захист конфіденційності; збереження мінімальних стандартів безпеки. Важливо також врахувати, що серед ветеранів, які вступатимуть до поліції, не всі матимуть юридично встановлену інвалідність. Нова норма Закону охоплює осіб, які отримали захворювання або поранення, тому спеціальний механізм не може бути обмежений лише формальним статусом особи з інвалідністю.

На цій основі доцільно сформувати функціонально-диференційовану модель професійного навчання поліцейських-ветеранів із набутими обмеженнями функціонування. Першим її елементом має стати нормативна класифікація посад, доступних для відповідної категорії кандидатів. Перелік МВС не повинен бути випадковим набором назв. Його розроблення має ґрунтуватися на аналізі змісту службових обов'язків, типових ризиків, імовірності безпосереднього фізичного контакту, необхідності застосування примусу, тривалого пересування, керування транспортними засобами, носіння спорядження, роботи в нічний час та участі у заходах підвищеної безпеки. Поряд із цим слід оцінювати можливість перерозподілу другорядних обов'язків без зміни сутності посади.

Другим елементом має бути паспорт істотних функцій посади. У ньому слід визначити не загальний перелік завдань із посадової інструкції, а конкретні результати та дії, без яких посада втрачає своє призначення. Наприклад, для аналітика істотними можуть бути оброблення інформації, підготовка аналітичних продуктів, робота з інформаційними системами та комунікація з підрозділами; для викладача – проведення занять, оцінювання результатів навчання, методична робота; для оператора

служби – приймання і передавання інформації; для поліцейського підрозділу реагування – швидке пересування, застосування заходів примусу, евакуація особи з небезпечної зони. Така паспортизація дасть змогу обґрунтовано встановити, які фізичні компетентності необхідні, а які традиційно перевіряються, хоча не мають безпосереднього зв'язку з посадою.

Третім елементом є індивідуальне функціональне оцінювання кандидата або поліцейського. Воно має проводитися міждисциплінарною групою за участю фахівців медичного профілю, фізичної реабілітації, кадрового та відповідного профільного підрозділу. Предметом оцінювання повинні бути мобільність, витривалість, координація, здатність діяти у стресовій ситуації, користуватися засобами індивідуального захисту, безпечно переміщуватися у службових приміщеннях, виконувати типові дії конкретної посади. Принципово важливо, щоб висновок не обмежувався формулою «придатний/непридатний», а визначав умови придатності, допустимі навантаження, необхідні пристосування та застереження.

Четвертим елементом має стати індивідуальна програма професійного навчання. Вона повинна встановлювати обов'язкові для конкретної особи модулі, адаптовані вправи, заборонені види навантаження, альтернативні способи досягнення результату навчання, форму поточного і підсумкового контролю, необхідність супроводу фахівця, строки перегляду. Індивідуалізація не означає довільного скорочення програми. Результати навчання, які прямо пов'язані з істотними функціями посади, мають бути досягнуті. Проте способи їх формування можуть відрізнятися. Наприклад, замість бігу на визначену дистанцію може застосовуватися тест на ергометрі чи ходьба на біговій доріжці, якщо це валідно підтверджує необхідну аеробну здатність; замість вправи, що створює ризик для пошкодженої кінцівки, – інша функціонально еквівалентна дія.

П'ятим елементом є альтернативне оцінювання. Його потрібно відрізнити від спрощеного оцінювання. Альтернативність означає зміну форми перевірки за збереження предмета оцінювання. Якщо метою є встановлення здатності поліцейського правильно визначити правові підстави та алгоритм застосування примусу, частина компетентності може оцінюватися через сценарне моделювання, пояснення рішень і виконання доступних практичних дій. Якщо ж істотною функцією посади є фізичне припинення небезпечного нападу, заміна практичної перевірки виключно теоретичним тестом буде неправомірною. Саме паспорт функцій посади має визначати межу, за якою пристосування перетворюється на усунення сутнісної професійної вимоги.

Шостим елементом має бути періодичний перегляд індивідуальної програми. Стан функціонування після травми або захворювання може змінюватися внаслідок лікування, протезування, реабілітації, адаптації чи, навпаки, ускладнення. Тому рішення не повинно бути безстроковим, якщо медичні дані допускають зміни. Перегляд доцільно проводити за визначеним строком, після зміни посади, за рекомендацією лікаря або за заявою поліцейського. Водночас недопустимими є надмірно часті перевірки, які створювали б психологічний тиск і змушували особу постійно підтверджувати очевидні незворотні обмеження.

Окремої уваги потребує термінологія майбутнього регулювання. Використання формули «поліцейські з інвалідністю» буде недостатнім, оскільки частина осіб, охоплених статтею 50 Закону України «Про Національну поліцію», може не мати встановленої інвалідності.

Формула «поліцейські, звільнені від перевірки фізичної підготовки» також є надто процедурною і не охоплює осіб, у яких обмеження виникли вже під час служби. Доцільним видається поняття «поліцейські з тимчасовими або стійкими обмеженнями функціонування», а для спеціальної ветеранської гарантії – «поліцейські-ветерани з набутими внаслідок захисту України обмеженнями функціонування». Така термінологія орієнтується не на стигматизуючий діагноз, а на фактичну потребу в адаптації.

У наказі МВС України № 90 необхідно закріпити окремий порядок реалізації законодавчого звільнення. Він має передбачати перевірку документів без вимоги розкриття надмірного обсягу медичної інформації; рішення уповноваженого кадрового органу; внесення відомостей до матеріалів конкурсу; направлення кандидата на оцінювання здатності виконувати істотні функції посади; право кандидата ознайомитися з вимогами посади і запропонованими пристосуваннями; можливість оскарження рішення. До затвердження переліку посад варто розробити методiku їх віднесення до таких, що можуть замінюватися відповідними кандидатами, і забезпечити участь ветеранських та правозахисних організацій у консультаціях.

Наказ МВС України № 50 доцільно доповнити окремим розділом про особливості службової підготовки поліцейських із обмеженнями функціонування. У ньому слід закріпити принципи законності, безпеки, індивідуалізації, функціональної обґрунтованості, розумного пристосування, конфіденційності та недискримінації. Необхідно визначити повноваження керівника органу поліції, підрозділу професійного навчання, медичної служби, інструктора і самого поліцейського; порядок затвердження індивідуальної програми; перелік допустимих адаптацій; особливості оцінювання; механізм перегляду. Невиконання вправи, від якої особу офіційно звільнено або яку замінено функціонально еквівалентною, не повинно автоматично спричиняти негативну оцінку службової підготовки.

У наказах МВС України № 105 і № 1625 необхідно закріпити право на розумне пристосування освітнього процесу, доступність навчальної інфраструктури та індивідуальну освітню траєкторію у межах визначених результатів навчання. Заклади освіти із специфічними умовами навчання та установи, що здійснюють професійну підготовку, повинні мати затверджений порядок подання і розгляду заяв про пристосування, підготовлених інструкторів, доступні тренувальні майданчики та альтернативне обладнання. Важливо передбачити, що рішення про пристосування приймається не одноосібно викладачем під час заняття, а завчасно, на підставі функціональної оцінки та з фіксацією у програмі.

Організаційні зміни мають супроводжуватися підготовкою інструкторів і керівників. Відсутність компетентності щодо взаємодії з ветеранами, особами з протезами, порушеннями мобільності, слуху або зору може звести нанівець навіть досконале нормативне регулювання. Програми підвищення кваліфікації повинні охоплювати правозахисну модель інвалідності, принципи недискримінації, особливості безпечного дозування навантаження, комунікацію без патерналізму, правила конфіденційності та методiku адаптації вправ. До розроблення таких програм доцільно залучати ветеранів, реабілітологів, фахівців з адаптивної фізичної культури та представників організацій осіб з інвалідністю.

Важливо врахувати і ризик зворотної дискримінаційної практики, коли ветерана формально допускають

до служби, але фактично обмежують у професійному розвитку, підвищенні кваліфікації, участі у конкурсах або просуванні через відсутність доступних форм підготовки. Законодавча гарантія матиме реальний зміст лише тоді, коли поширюватиметься на весь професійний цикл: добір, призначення, адаптацію, навчання, оцінювання, переведення і кар'єрне зростання. Дослідження працевлаштування ветеранів підтверджують, що комплексність і міжінституційна взаємодія є визначальними умовами їх успішної професійної реінтеграції [4, с. 52]. Тому кадрові, освітні, медичні та реабілітаційні механізми в системі МВС мають бути взаємопов'язаними.

Запропонована модель не повинна сприйматися як зниження стандартів поліцейської діяльності. Навпаки, вона сприятиме їх науковому і функціональному обґрунтуванню. Уніфікований норматив може виглядати суворим, але не завжди точно прогнозує здатність виконувати конкретну роботу. Функціональний стандарт вимагає від органу поліції довести, чому певна фізична спроможність необхідна для посади, встановити валідний спосіб її перевірки і застосувати його без надмірного ризику. Це посилює якість кадрових рішень і дозволяє уникати як необґрунтованого виключення компетентних кандидатів, так і призначення осіб на завдання, які вони не можуть безпечно виконувати.

У перспективі функціонально-диференційований підхід доцільно поширити не лише на ветеранів, охоплених новою частиною статті 50 Закону України «про національну поліцію», а й на поліцейських, які отримали поранення або захворювання під час проходження служби, вагітних поліцейських, осіб після тривалого лікування та інших працівників із тимчасовими обмеженнями. Однак спеціальний статус ветеранів виправдовує першочергове нормативне врегулювання саме цієї категорії. Держава, яка залучала громадян до захисту, має підвищений позитивний обов'язок створити умови для використання їхніх професійних можливостей після повернення, не наражаючи їх на повторну травматизацію чи приниження через формальні бар'єри.

Висновки. Підсумовуючи зазначимо, що доповнення статті 50 Закону України «Про Національну поліцію» є своєчасним і соціально справедливим кроком, який закріпив реальну можливість ветеранів із наслідками захворювань і поранень продовжувати службу на посадах поліцейських. Цей захід слід оцінювати як складову дієвої державної політики підтримки, професійної реінтеграції, безбар'єрності та збереження людського потенціалу сектору безпеки. Водночас його ефективність залежить від невідкладного приведення відомчих нормативно-правових актів у відповідність до закону. Відсутність спеціального порядку професійного навчання поліцейських створює ризик перетворення прогресивної гарантії на декларативну.

Оптимальним напрямом удосконалення є запровадження функціонально-диференційованої моделі, що поєднує паспортизацію істотних функцій посад, індивідуальне функціональне оцінювання, розумне пристосування, індивідуальну програму підготовки, альтернативне валідне оцінювання та періодичний перегляд. Така модель дозволяє уникнути двох крайнощів – механічного застосування універсальних нормативів і повного звільнення від професійно необхідної підготовки. Вона забезпечує баланс між правом ветерана на службу, обов'язком держави сприяти його реінтеграції та необхідністю гарантувати безпеку поліцейської діяльності. Внесення відповідних змін до наказів МВС України № 50, № 90, № 105 і № 1625 має супроводжуватися розробленням переліку посад на

основі функціонального аналізу, підготовкою інструкторів, створенням паспортів пристосування та міждисциплінарним супроводом поліцейських.

Перспективи подальших досліджень убачаються у розробленні та науковому обґрунтуванні критеріїв функціональної придатності поліцейських-ветеранів до виконання істотних функцій конкретних посад, а також методик їх індивідуального оцінювання й альтер-

нативного контролю результатів професійного навчання. Окремого дослідження потребують питання практичної апробації запропонованої функціонально-диференційованої моделі в органах і закладах системи МВС України та оцінювання її впливу на ефективність професійної реінтеграції, безпеку службової діяльності й кар'єрний розвиток поліцейських-ветеранів із набутими обмеженнями функціонування.

Список використаних джерел

1. Торохтій Б. Г. Реінтеграція ветеранів як стратегічна мета державної ветеранської політики: адміністративно-правовий вимір. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2026. Вип. 94. Ч. 1. С. 108–112. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.1.14>
2. Про внесення зміни до статті 50 Закону України «Про Національну поліцію» щодо деяких питань перевірки кандидатів на службу в поліції : Закон України від 24 лютого 2026 року № 4792-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4792-20#Text> (дата звернення: 12.07.2026).
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n490> (дата звернення: 12.07.2026).
4. Постна Д. А. Забезпечення працевлаштування ветеранів війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 86. Ч. 3. С. 49–55. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.7>
5. Тищенко О. В., Черноус С. М. Формування безбар'єрного простору у сфері праці для осіб з інвалідністю як напрямком соціальної політики держави. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 5. Ч. 1. С. 450–458. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.1.73>
6. Про затвердження Переліку посад поліцейських, при проведенні конкурсу на які громадяни України, що виявили бажання вступити на службу в поліції, звільняються від проходження перевірки рівня фізичної підготовки: наказ МВС України від 22 травня 2026 року №474. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0793-26#n14> (дата звернення: 12.07.2026).
7. Про затвердження Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України : Наказ МВС України від 09 лютого 2016 року № 90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0306-16#Text> (дата звернення: 12.07.2026).
8. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : Наказ МВС України від 26 січня 2016 року № 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text> (дата звернення: 12.07.2026).
9. Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : Наказ МВС України від 24 грудня 2015 року № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text> (дата звернення: 12.07.2026).
10. Про затвердження Положення про організацію спеціальної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції : Наказ МВС України від 16 лютого 2016 року № 105. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16#Text> (дата звернення: 12.07.2026).
11. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13 грудня 2006 року. Ратифікована Законом України від 16 грудня 2009 року № 1767-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 12.07.2026).
12. College of Policing. Implementation guidance for fitness testing. August 2021. 40 p. URL: <https://assets.college.police.uk/s3fs-public/2021-08/jrft-implmentation-guidance-2021.pdf> (дата звернення: 12.07.2026).
13. Home Office. Guidance to support changes to the management of police officers on limited duties. Version 6.3. 1 May 2015. 19 p. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a74c540e5274a3f93b48ad0/Limited_Duties_Guidance_v6_3_-_1_May_2015.pdf (дата звернення: 12.07.2026).
14. U.S. Equal Employment Opportunity Commission. Disability Discrimination and Reasonable Accommodation: Medical Inquiries, Leave and Telework. URL: <https://www.eeoc.gov/disability-discrimination-and-reasonable-accommodation-medical-inquiries-leave-and-telework> (дата звернення: 12.07.2026).
15. U.S. Department of Justice. Questions and Answers: The ADA and Hiring Police Officers. URL: <https://www.ada.gov/resources/ada-and-hiring-officers-qa/> (дата звернення: 12.07.2026).

References

1. Torokhtii, B.H. (2026) Reintehratsiia veteraniv yak stratehichna meta derzhavnoi veteranskoi polityky: administratyvno-pravovyi vymir [Reintegration of veterans as a strategic goal of the state veteran policy: administrative and legal dimension]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, Vyp. 94. Ch. 1, 108–112. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.1.14> [in Ukrainian].
2. Pro vnesennia zminy do statti 50 Zakonu Ukrainy «Pro Natsionalnu politsiiu» shchodo deiakykh pytan perevirky kandydativ na sluzhbu v politsii [On amending Article 50 of the Law of Ukraine «On the National Police» regarding some issues of verification of candidates for police service]: Zakon Ukrainy vid 24 liutoho 2026 roku № 4792-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4792-20#Text> (data zvernennia: 12.07.2026) [in Ukrainian].
3. Pro Natsionalnu politsiiu [On the National Police]: Zakon Ukrainy vid 02 lypnia 2015 roku № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n490> (data zvernennia: 12.07.2026) [in Ukrainian].
4. Postna, D.A. (2024) Zabezpechennia pratsevlashtuvannia veteraniv viiny [Ensuring employment of war veterans]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, 86, Ch. 3, 49–55. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.7> [in Ukrainian].
5. Tyshchenko, O.V., & Chernous, S.M. (2025) Formuvannia bezbariernoho prostoru u sferi pratsi dlia osib z invalidnistiu yak napriamok sotsialnoi polityky derzhavy [Formation of a barrier-free space in the workplace for persons with disabilities as a direction of state social policy]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*, 5, Ch. 1, 450–458. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.1.73> [in Ukrainian].

6. Pro zatverdzhennia Pereliku posad politseiskikh, pry provedenni konkursu na yaki hromadiany Ukrainy, shcho vyviavly bazhannia vstupyty na sluzhbu v politsii, zvilniaiutsia vid prokhodzhennia perevirky rivnia fizychnoi pidhotovky [On approving the List of police positions for which, during the competition, citizens of Ukraine who have expressed a desire to join the police service are exempted from passing a physical fitness test]: nakaz MVS Ukrainy vid 22 travnia 2026 roku №474. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0793-26#n14> (data zvernennia: 12.07.2026) [in Ukrainian].

7. Pro zatverdzhennia Polozhennia z orhanizatsii perevirky rivnia fizychnoi pidhotovlenosti kandydativ do vstupu na sluzhbu v Natsionalnu politsiiu Ukrainy [On approving the Regulations on organizing the verification of the level of physical fitness of candidates for entry into the National Police of Ukraine]: nakaz MVS Ukrainy vid 09 liutoho 2016 roku № 90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0306-16#Text> (data zvernennia: 12.07.2026) [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu sluzhbovoi pidhotovky pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy [On approving the Regulations on organizing in-service training of employees of the National Police of Ukraine]: nakaz MVS Ukrainy vid 26 sichnia 2016 roku № 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text> (data zvernennia: 12.07.2026) [in Ukrainian].

9. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu pisliadyploumnoi osvity pratsivnykiv Natsionalnoi politsii [On approving the Regulations on organizing postgraduate education of employees of the National Police]: nakaz MVS Ukrainy vid 24 hrudnia 2015 roku № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text> (data zvernennia: 12.07.2026) [in Ukrainian].

10. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu spetsialnoi profesiinoi pidhotovky politseiskikh, yakykh vpershe pryiniato na sluzhbu v politsii [On approval of the Regulations on the organization of special professional training for police officers who are first recruited to the police service]: nakaz MVS Ukrainy vid 16 liutoho 2016 roku № 105. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16#Text> (data zvernennia: 12.07.2026) [in Ukrainian].

11. Konventsiiia pro prava osib z invalidnistiu vid 13 hrudnia 2006 roku [Convention on the Rights of Persons with Disabilities of December 13, 2006]. Ratyfikovana Zakonom Ukrainy vid 16 hrudnia 2009 roku № 1767-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (data zvernennia: 12.07.2026) [in Ukrainian].

12. College of Policing. Implementation guidance for fitness testing. August 2021. 40 p. URL: <https://assets.college.police.uk/s3fs-public/2021-08/jrft-implmentation-guidance-2021.pdf> (data zvernennia: 12.07.2026) [in English].

13. Home Office. Guidance to support changes to the management of police officers on limited duties. Version 6.3. 1 May 2015. 19 p. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a74c540e5274a3f93b48ad0/Limited_Duties_Guidance_v6_3_-_1_May_2015.pdf (data zvernennia: 12.07.2026) [in English].

14. U.S. Equal Employment Opportunity Commission. Disability Discrimination and Reasonable Accommodation: Medical Inquiries, Leave and Telework. URL: <https://www.eeoc.gov/disability-discrimination-and-reasonable-accommodation-medical-inquiries-leave-and-telework> (data zvernennia: 12.07.2026) [in English].

15. U.S. Department of Justice. Questions and Answers: The ADA and Hiring Police Officers. URL: <https://www.ada.gov/resources/ada-and-hiring-officers-qa/> (data zvernennia: 12.07.2026) [in English].

Shostak Ihor,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0373-0768>

Merdov Stanislav,

Senior Lecturer at the Department of Special Physical Training

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8816-5384>

Kramarenko Alina,

Lecturer at the Department of Special Physical Training

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2845-2225>

VOCATIONAL TRAINING OF POLICE VETERANS WITH ACQUIRED FUNCTIONAL LIMITATIONS: FROM LEGISLATIVE GUARANTEE TO FUNCTIONALLY DIFFERENTIATED TRAINING MODEL

The article examines problems of professional training for police officers who are veterans and have acquired functional limitations due to illnesses, wounds, concussions, injuries or disabilities sustained while defending Ukraine. The exemption of such persons from physical fitness testing when applying for police positions determined by the Ministry of Internal Affairs of Ukraine is positively assessed as a measure of state support, professional reintegration and preservation of human potential. The study identifies a functional inconsistency between Article 50 of the Law of Ukraine "On the National Police" and departmental regulations governing professional training, postgraduate education, in-service training and physical fitness assessment. Mechanical application of uniform standards may endanger the health of police veterans and undermine the legislative guarantee, while complete exemption from necessary physical and tactical training may create risks for police officers and the public. Based on the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, the British

job-related fitness testing model and the United States concepts of essential job functions and reasonable accommodation, a functionally differentiated model of professional training is substantiated. Its elements include classification of positions according to actual physical requirements, essential-functions profiles, individual functional assessment, reasonable accommodation, personalized training programmes, equivalent assessment and periodic review of restrictions. Proposals are formulated to amend Orders of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine No. 50, No. 90, No. 105 and No. 1625. The proposed approach balances veterans' right to police service, state reintegration obligations and the need to maintain standards and operational safety.

Key words: *National Police of Ukraine, veterans, police professional training, professional reintegration, physical fitness training, functional limitations, reasonable accommodation, functionally differentiated model, individual assessment.*

Дата першого надходження статті до видання: 13.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.09.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 14.10.2026